

viatges

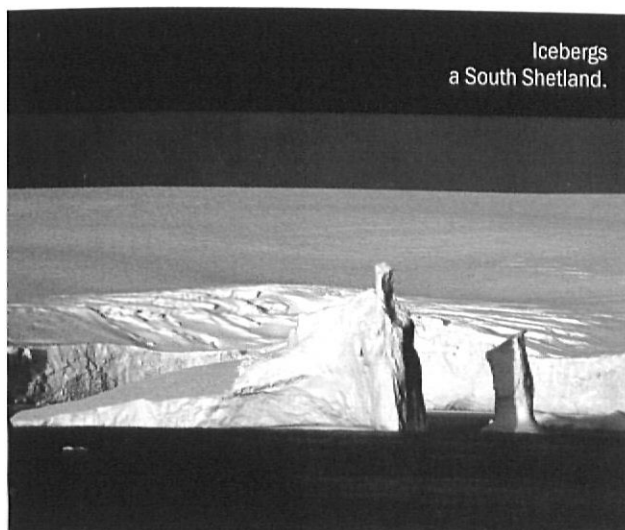
L'Antàrtida,

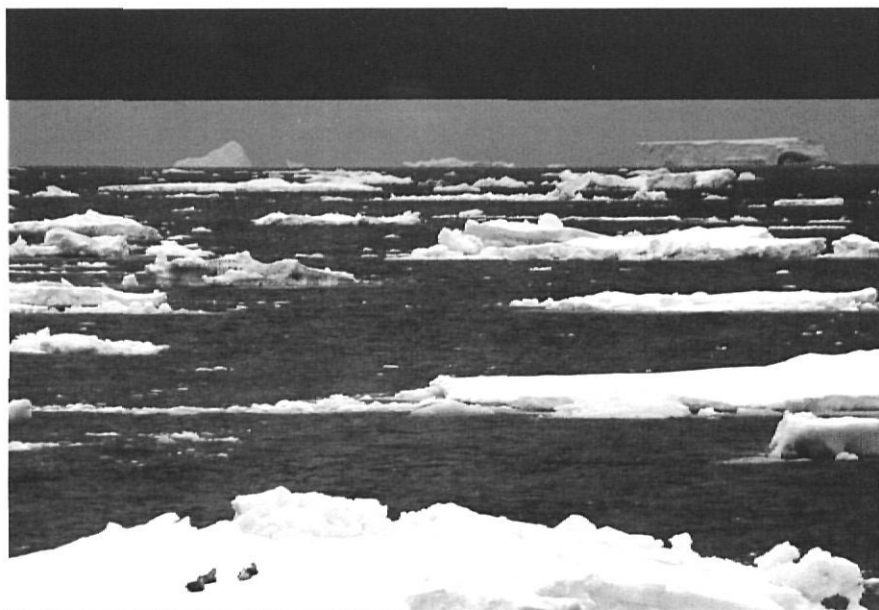

el continent més fred

Ponç Feliu — No hagués dit mai que en algun lloc del món els reportatges d'havent dinat del National Geographic o del Discovery Channel podien ser vistos en directe; o sigui, que no eren fruit de milers d'hores de pacient filmació fins a obtenir aquells pocs segons màgics. Que no sorgien d'entre el més sorprenent dels atzars fins a captar la imatge anhelada. Conec molts països, però enlloc del món ho veia possible. L'Antàrtida però, és diferent. Allà, això és possible. El que vèiem, durant segons, minuts, hores seguides, era un paisatge indescriptible, un constant entorn que ni el més enginyós i hàbil dels pintors i dels escultors podrien mai haver configurat. Teníem la sensació de formar part d'un decorat. No era possible tanta bellesa, tanta orfebreria en les línies del gel, tant de disseny capriciós en les carenes dels icebergs, tanta perfecció en les estalactites degotants, tanta profunditat en el blau del glaç més antic. La pau i quietud d'aquell decorat del qual formàvem part, només s'interrompia per l'esbufegar rítmic de les balenes en respirar, i pel suau xipolleig melòdic dels pingüins. Encara ara seguim pensant que allò era, senzillament, un somni.

Estàvem al continent més austral del món. Al continent més fred del món. Al més ventós. Al més desèrtic. Al més poc freqüentat. Aquestes dades són les que hom ja sap abans d'anar-hi, però, un cop allà, hom entén perquè és també el continent més alt del món (una alçada mitjana superior a 2.000 metres). I també el més escàs en pluges (hi plou de forma molt esporàdica i els pocs mil·límetres que cauen a l'any són en forma de neu, neu que es perpetuarà per anys, per dècades, per mil·lennis. Neu que, com les gotes de la cançó de Lluís Llach —«...la pluja em dugui al riu i amb ell anar al meu mar, del mar al núvol i que, dolçament, sigui el llevant calent qui em dugui al meu racó»—, tindrà un lent procés entre el mar, el núvol i l'interior del continent glaçat. Allà, esdevindran part d'una glacera, que pot trigar dècades, segles, mil·lennis, o molt, molt més temps, fins algun dia

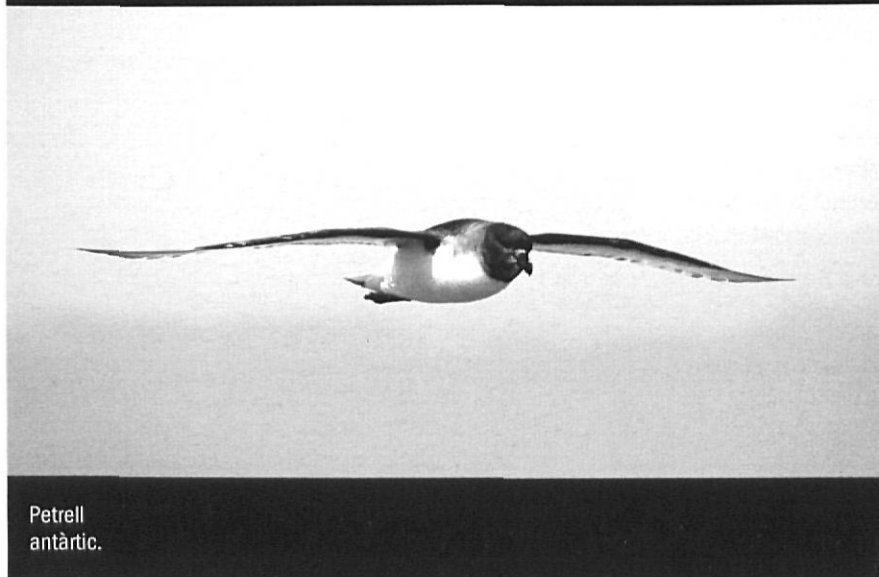

Mar
d'icebergs.

Mercè i Pong,
arribant a l'Antàrtida.

Petrell
antàrtic.

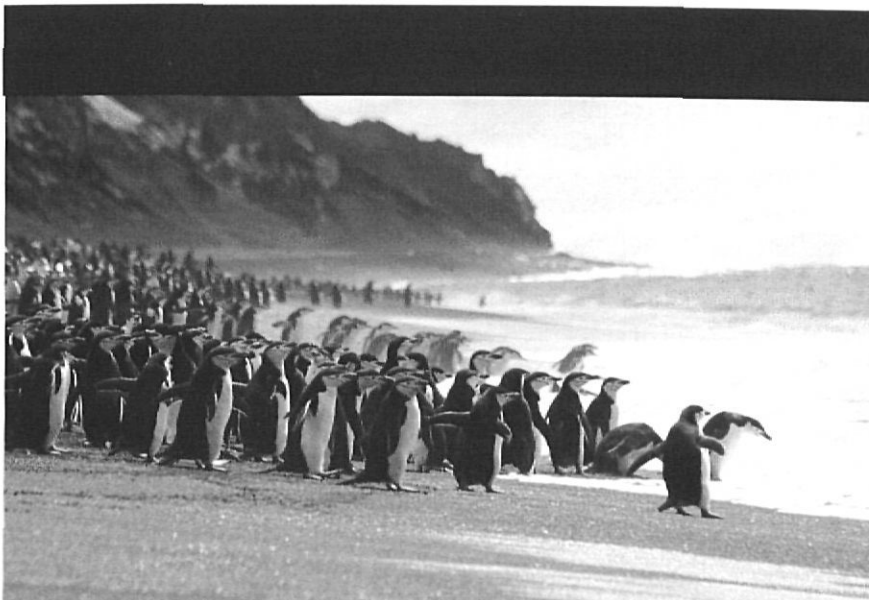
esdevenir un iceberg que cau precipitadament al mar; se l'enduen les ones i es fon, lentament, en el seu divagar erràtic cap enllac.

Ahora és l'únic continent del món que no és de ningú, però és de tothom. L'únic continent on les armes no hi són permeses, on els animals no autòctons hi estan prohibits. I l'únic continent que es calcula que ha estat trepitjat només per 200.000 persones al llarg de la història de la humanitat, la majoria de les quals el darrer segle. Queden enrere les proeses de navegants gairebé medievals que no hi arribaren, de Magallanes, de Drake, del *Beagle* amb Darwin i Fitz Roy al capdavant, i tants altres. I encara són llunyanes les astoradores històries de valents exploradors com Shackelton a bord del seu *Endurance*, que va resistir dos hiverns australs dins el seu vaixell encallat al gel, fins que varen fer prop de 1.000 quilòmetres, navegant amb un bot de quatre metres pels espantosos mars del sud, cap a les Illes South Georgia. O bé Scott i Admunsen, a primers de segle, que trepitjaren el pol sud geogràfic (que no magnètic). Només podem fer-nos càrrec de la magnitud d'aquestes aventures i proeses si coneixem la severitat del clima, dels mars i de les adversitats.

Amb la Mercè, en el que fou el nostre viatge de noces, vàrem deixar el port argentí d'Ushuaia, la ciutat més austral del planeta, al sud de la Terra del Foc, el dia 18 de desembre. Estàvem en ple estiu austral, però en cap ciutat del món, que jo conegui, pot estar nevant, arran de mar i a ple estiu, amb temperatures extremadament fredes. Si això és Ushuaia, ¿com ha de ser, 2.000 quilòmetres més al sud, el continent antàrtic? De moment, seguíem el canal Beagle. Eren les 12 de la nit i la llum encara era intensa. Ens adormírem en aquestes aigües interiors, acompanyats de petrells, xatrac, paràsits i els primers albatros xafarders que voltaven el vaixell. Aquest vaixell, el *Professor Multanovskiy*, era una embarcació científica russa, un trencaglaços de petites dimensions; això el convertia en una nau ideal per esquivar els icebergs del

litoral del continent. La petita mida permetia entrar a cales i badies recargolades i angostes. Però també el convertia en una «closca de nou» (com diria l'il·lustre capità Haddock) surant a mercè de les onades en plens mars del sud, al mític i temut estret de Drake, que separa la Terra del Foc (concretament el cap d'Hornos), amb la península Antàrtica. I així va ser. El trajecte va durar 54 hores. Dos dies i sis hores gronxant-nos intensament, entre vents de 100 km/h i onades de més de sis metres en algunes ocasions. Molts dels 44 passatgers varen tancar-se als camarots, a passar aquest purgatori, aquest infern, entre vòmits, mareigs i incredulitat: com pot algú estar-s'ho passant tan malament, durant tantes hores, per desig propi? La sensació de mareig és d'aquelles que són difícils de descriure, però més difícil resulta si parlem de més de dos dies seguits! Però aquesta és l'única manera de visitar l'Antàrtida avui dia. I probablement ho serà durant molt de temps. Amb la Mercè, per sort, vàrem aguantar-ho força bé; només algunes hores un xic groguis i ella algun lleu vòmit. Vàrem ser afortunats i vàrem poder gaudir de moltes hores al pont, des d'on el capità rus i alguns tripulants ens explicaven històries de mariners en aquests ferotges mars, que ells consideren els pitjors, amb diferència, del planeta. Vàrem gaudir dels primers dofins, dels primers albatros de diferents espècies, dels petrells, baldrigues, ocells de tempesta, fulmars... fins a 28 espècies d'ocells pelàgics que dubto que mai més vegi a la meua vida.

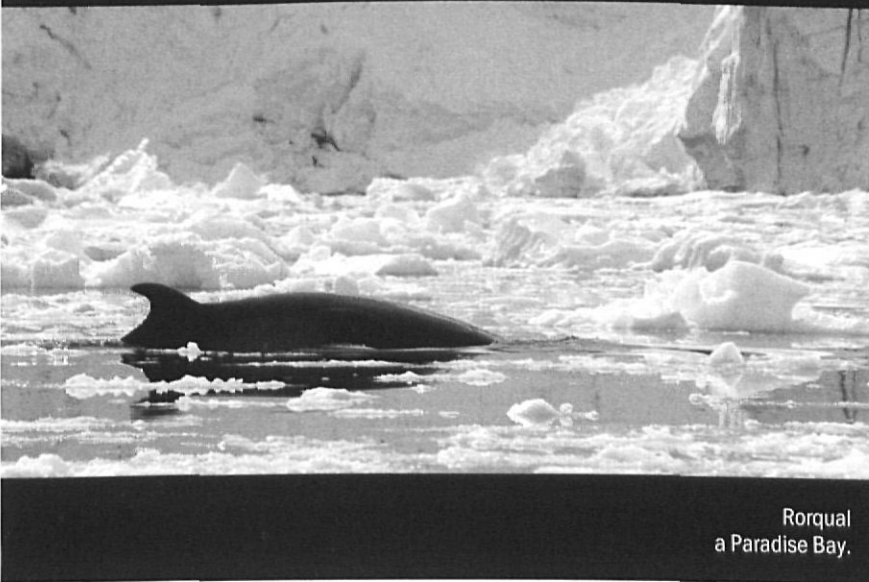
Mentrestant, avançàvem cap al sud, al ritme que la lluna i els estels deixaven de ser presents a les lluminoses nits antàrtiques (precisament una lluna que, davant la nostra sorpresa, creixia en forma de C, no pas com aquí, a l'hemisferi nord, que sempre «enganya» i creix en forma de D. Fixeu-vos-hi: aquí la lluna és tramping, mentidera; allà és lleial, sincera... Al mateix ritme que el sol sortia per l'est, enfilava el nord al migdia (no pas al sud, com aquí) i convertia els vesants meridionals en els freds i obacs,

Pingüins dubtosos,
a punt d'entrar a l'aigua.

Pingüí
d'Adèlia.

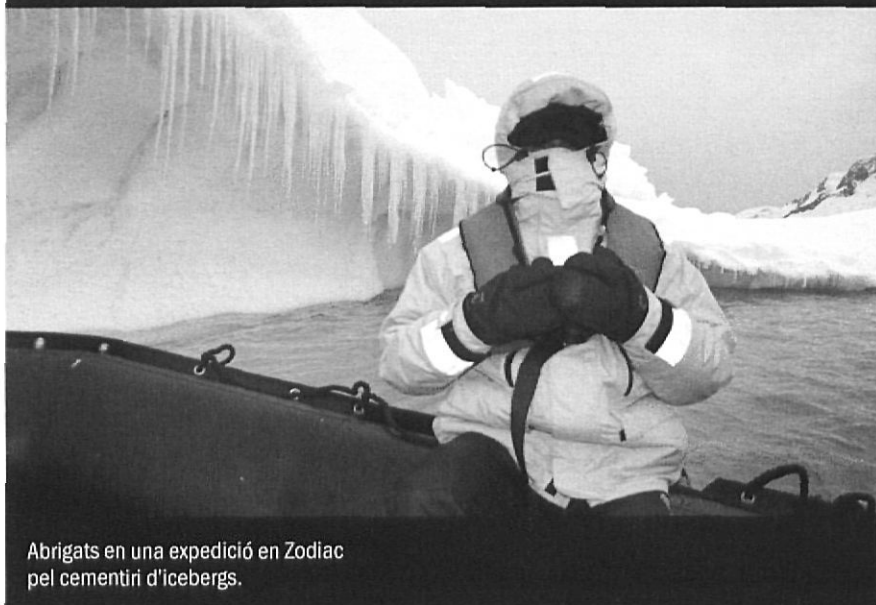

Rorqual
a Paradise Bay.

Trencant
el gel.

Abrigats en una expedició en Zodiac
pel cementiri d'icebergs.

Albatros
cellanegre.

al contrari de casa nostra. I per l'efecte de Coriolis, l'aigua en esmunyir-se pel forat de l'aigüera, girava en sentit antihorari (en comptes del sentit horari, com gira aquí). Detalls distrets per a uns «aprenents de científics casolans» com nosaltres.

Passàvem la convergència antàrtica, a les 35 hores de deixar enrere el cap d'Hornos; la temperatura es desplomava en picat i ja es feia difícil mantenir-se a fora, amb un vent glacial. També la fauna canvia, en aquest punt, i les balenes aprofiten aquest límit ecològic, aquest xoc entre dues masses d'aigua, per atipar-se de krill, gambetes minúscules, l'aliment d'animals de més de 20 metres. Increïble però cert.

Després de 46 hores, el mar es va calmar. Semblava màgia. Començava la sensació d'irrealitat. Els primers icebergs s'albiraven a l'horitzó. Mai n'havia vist cap. Són immensos, els icebergs. Són grans masses de gel, algunes de les quals poden arribar a fer 25 o 30 quilòmetres, que floten, però semblen ancorades al fons, mentre les onades hi impacten sense treva. I encara faltaven moltes i moltes milles per albirar terra! Que encara no fossin aigua volia dir que, o l'aigua era molt freda, o les onades i el vent se'ls emportaven amb rapidesa lluny del continent, o que eren molt, molt grans. O les tres coses a la vegada. Els primers pingüins reposaven als icebergs més petits. La llum del capvespre ens va acompanyar durant les vuit o nou hores següents. Un capvespre etern, on el sol, mandrós, temia l'horitzó i ens obsequiava amb uns colors suaus, groguencs, càlids malgrat la fred, lluent malgrat l'omnipresent blanc del glaç. Els icebergs es feien cada vegada més freqüents, com també els pingüins. En aquests moments, un dels espectacles més somniats per a qualsevol naturalista ens va ser ofert pels déus, com si volguessin donar-nos la benvinguda al continent. Un, dos, tres, cinc, vuit, dotze... desenes de sortidors de balenes. Arreu. Miràvem l'horitzó i n'hi havia més. I quan badàvem, teníem una aleta de rorqual boreal a proa. O una cua de balena geperuda a babord. I una aleta arrodonida i un llom

immens de 22 metres, a popa. Era un primer somni. Entremig d'elles, l'animal més gran de la història, de tots els temps, més que un elefant, més que una girafa, més que qualsevol dinosaure: una balena blava, encara que jove, participava d'aquest banquet. Els adults poden fer més de 30 metres i han estat tan perseguits des de temps històrics, que estan al límit de l'extinció; en queden tan poques que l'oceà se'ls fa gran i no es troben, amb la conseqüent impossibilitat de reproduir-se i deixar descendència. Però com a mínim, una en quedava; allà mateix, davant nostre, capturant krill amb les seves barbes... Més iubartes, rorquals de tres espècies diferents, la balena blava i... què faltava? Doncs les orques: un grup d'entre 25 i 30 individus. Recordo perfectament aquells moments irrepetibles, únics. No els vàrem tornar a viure més (la resta d'observacions eren de dues o tres, o màxim quatre o cinc balenes, i sempre més llunyanes), però els tinc tan presents, que dubto que se m'esborrin mai més de la memòria.

El sol es va colgar, feixugament, però no va deixar que la nit li robés les hores. Al cap de dues hores tornava a il·luminar amb raigs tímids i testimonials l'horitzó. Un horitzó on, per primer cop, s'albirava un continent nou. Un continent desert, blanc, enorme. Eren les illes Shetland del Sud, situades a l'extrem nord de la península Antàrtica. Vàrem passar la nit dins el vaixell, a recés de les seves cales. Estàvem esgotats, marejats, cansats, però el cor batejava encara d'emoció. Jo no podia dormir. Sabia que era de dia, a fora, i que podia estar veient icebergs, foques, balenes, petrells o pingüins. Sí, efectivament, si volia podia fer-ho i, de fet, si volia podia estar tots nou dies seguits d'Antàrtida i mars del sud aprofitant cada minut de sol, perquè no hi havia nit. I si fos ara ho hauria fet. Encara hauria dormit menys del que feia, que ja era poquíssim! Però quèiem rendits, de mal als ulls de tant mirar la neu, el mar, el vent...

Estava previst que al llarg dels cinc dies de presència a l'Antàrtida féssim uns vuit desembarcaments, si

Colònia de pingüins d'Adèlia.

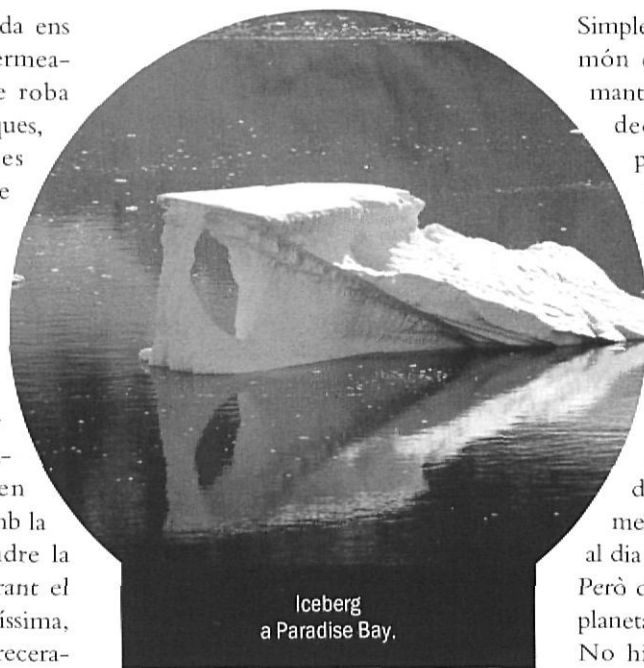
Cua de balena iubarta

Foca menjadora de crancs.

teníem bon temps. Cada vegada ens equipàvem amb anoracs impermeables, amb cinc o sis capes de roba (forros polars, samarretes tèrmiques, tres parells de mitjons, botes impermeables, tres capes de pantalons, dos parells de guants, dues gorres tèrmiques), fins que semblàvem astronautes de reduïda mobilitat. Baixàvem a les zodiacs, amb l'exercici previ de desinfectar-nos les botes. I tocàvem terra. Solia ser en colònies de pingüins (de quatre espècies diferents), o en indrets volcànics, ja que així, amb la temperatura, s'aconseguia fondre la neu i el glaç, i apareixia aflorant el rocam (de geologia interessantíssima, per cert). O també en badies arrecerades, en racons on creixien les úniques dues espècies de plantes de l'Antàrtida (que fan pocs mil·límetres), en alguna de les úniques bases científiques existents. També baixàvem en colònies d'elefants marins (quines bèsties tan infinitament enormes!) o en un cementiri... Ens preguntarem: Un cementiri? Sí, però d'icebergs! No sabia que existien, però és de lògica evident pensar que on els corrents i vents dominants arrosseguen els divagants i aventurers icebergs, s'acumulen i formen algun dels paisatges més meravellosos que hom pot imaginar, teixint, esculpint, dissenyant, morfologies extremes, fesomies impròpies de la natura, colors variats malgrat el blanc regnant, rius d'aigua dolça que brollen de l'interior d'un iceberg d'un blau intens, en fondre's a poc a poc, lentament. Espectacles indescriptibles. Racons pristins, de paisatges inexplicables.

Però la sort ens va acompanyar novament: tinguérem tan bon temps que vàrem fer fins a catorze descensos a terra o bé voltes en zodiac. D'entre totes, a més del cementiri d'icebergs i dels racons calcats amb foques i balenes a prop mateix de l'embarcació, amb la Mercè vàrem embogir amb els pingüins. Són uns animals extraordinaris. Són tan humans! La seva mirada, el seu caminar poc gràcil, feixuc, però còmic. Els gestos, les mirades, el comportament... Ens aturàvem en colònies

Iceberg
a Paradise Bay.

enormes, de més de 200.000 parelles criant, en alguns punts. Els observàvem pacientment. Entre ells, es robaven les pedretes que fonamenten els nius, un bé molt apreciat, en una terra on domina el gel i l'aigua. De tant en tant, un paràsit o un petrell gegant s'enduia una cria que s'havia separat massa centímetres del pare o la mare, davant la impossibilitat d'aquest d'alçar el vol i fer-hi quelcom; simplement, resignació i esperar que l'any vinent hi hagués més sort amb la pollada. Altres tornaven cofois del mar, amb la panxa ben plena, per a alimentar els pingüins, que tot just aquells dies començaven a trencar els ous, sempre protegits de la fred per mare o pare, entre una capa de ploma densa i acollidora. Quan volien anar a l'aigua, tots ben posats i en fila índia, esperaven sempre que un altre fos el primer, especialment si hi havia onades. Temien les foques lleopard, prou freqüents a la rogalia. S'empenyien els uns als altres, com dient: «va, sigues tu el primer i jo vinc tot darrere». Quan un queia al parany, tots aprofitaven per llençar-s'hi de cop, fins que de nou un de poruc s'aturava i ja hi tornem a ser.

I així hores i hores, dies d'essència de natura viva, freda, emotiva. El darrer dia, amb la Mercè, en el que sabíem que era l'últim descens al continent, vàrem decidir no caminar.

Simplement seure. I contemplar aquell món de fantasia, que tants anys ha mantingut vius els pingüins. Vàrem decidir contemplar. Observar i pensar. No feiem fotos. Tan sols els miràvem i pensàvem. Ells són els senyors d'aquest continent. Un continent on l'home encara no és temut. No ho és perquè no ens coneixen, encara. Durant dècades, segles i mil·lennis, els pingüins han anat i tornat del mar per alimentar petits, que un dia seran grans i tornaran a alimentar els seus petits pingüins. Fins al dia que hi ha posat els peus l'home. Però de moment, i com a excepció al planeta, l'home no hi ha intervingut. No hi ha deixat rastres ni seqüeles. Estudis científics avalen que les colònies de pingüins visitades per la gent són tan productives com les altres.

Contemplàvem els pingüins. I al ritme que els contemplàvem, s'esmunyien els minuts. No ens n'adonàvem, gairebé, però estàvem plorant. Poques vegades havia vist la Mercè plorant amb els sentiments tan a flor de pell. Ploràvem perquè marxàvem. Perquè sabíem que no els tornàvem a veure més i ploràvem pel sentiment contradictori que els volíem amb nosaltres, però també els volíem deixar allà, fent la seva vida, com han fet els seus pares, avis, i milers de generacions. Els deixàvem al seu món, sense gent, sense ningú per contemplar-los. És una sensació estranya, irreplicable. Un món on ningú els contemplaria, ningú els estimaria, però que seguirien enriquint de colors, de xiscles, de vida. Els dèiem adéu, com un nen petit diu adéu a un núvol viatger. No volíem trencar aquell perfecte equilibri fruit d'anys de perfecta evolució darwiniana. Deixàvem un planeta únic, fràgil; un altre planeta dins la Terra mateix. Una Terra que, com canta Lluís Llach en la mateixa cançó d'abans de les gotes de pluja, reflecteix la nostra sensació d'aquells moments: «que aquesta terra és el dibuix dels déus i no seré pas jo qui trenqui el seu encert».